

JSSN 1036—7064

Агитатордын БЛОКНОДЫ

1988

★ АВГУСТ ★

8 №

Бастыра ороондордын пролетарийлери, бириккилегер!

АГИТАТОРДЫҢ БЛОКНОДЫ

**КПСС-тин Горно-Алтайский обкомынын
пропаганда ла агитация бөлүги**

1988 j.
август
8 №

**АЛТАЙДЫҢ БИЧИКТЕР ЧЫГАРАР ИЗДАТЕЛЬСТВОЗЫНЫҢ
ТУУЛУ АЛТАЙДАГЫ БОЛУГИ**

БАЖАЛЫҚТАР

Журт ишчилердин задачалары	3
Жаңырта тәзәш үчүн, обществоны революционный жаңыртары үчүн тартыжар	7
Откөн үредүлү жылдын итогтары ла жаңы задачалар	13
Социализмнин ороондорында	18
Ливанда не болуп јат?	29
Јашөскүримди төгүндеп эдиредерге амадагылайт	32

СОДЕРЖАНИЕ

Задачи сельских тружеников	3
Быть борцом за перестройку, за революционное обновление общества	7
Итоги прошлого учебного года и новые задачи	13
В странах социализма	18
Положение в Ливане	29
Идеологическая обработка допризывной молодежи	32

БЛОКНОТ АГИТАТОРА

Редакционная коллегия

Подписано в печать 29. 08. 88. АН 14156. Формат 60×84 1/16
Усл. п. л. 2,09. Уч.-изд. л. 1,88. Тираж 300. Заказ 3441.
Цена 5 коп.

Горно-Алтайское отделение Алтайского книжного издательства,
659700. г. Горно-Алтайск, ул. Горно-Алтайская, 36. Горно-
Алтайская типография, пр. Коммунистический, 35.

ЈУРТ ИШЧИЛЕРДИҢ ЗАДАЧАЛАРЫ

Туулу Алтайдын колхозторында ла совхозторында мал кыштадары сүреен кату айалгада өтти. Ненин учун дезе, область общественный мал кыш чыгара јийтен азыралды былтыр јайгыда јеткилинче белетеп албаган. Шебалин, Ондой, Улаган райондордо өлөң ижине коомой белетенеле, орой баштагандар, техника уян тuzаланылган, иштеер улус једишпей турган. Онон улам өлөң эдер план бүтпеген. Кезик хозяйстволордо үрендеген өлөңди ле ашты кар баскан. Малды канайып та корулап аларга болуп, крайдын чөлдө-
гү райондорынан 88 мунг центнер азырал тартып экелерге келишкен.

Ол область белетеп алган азыралдын јүк ле 4,2 проценти. Је оны тартып экелерге үзеери 13 миллион салковой чыгым эдилген. Онон улам бир килограмм эттин баазы 1 салк. 73 акчага көптөгөн.

Быыл јаскыда Туулу Алтайда соок күндер турарда, онон јайдын баштапкы айында јааш ас јаарда, Кан-Оозы, Ондой, Улаган, Кош-Агаш, Көксуу-Оозы аймактарда өлөң уян өсти, аш культуралардын түжүми база јабыс болоры билдирет. Онон улам общественный малга азырал белетеер иште чочыдулу айалга боло берди.

Крайдын чөлдөги аймактарында быыл тын күйгек болды. Олор Туулу Алтайга болужардан болгой, бойлоры болуш керексиир. Алдындагы да јылдарда область малына керектү азыралды јетире белетеп болбой туратан. Қалганчы јылдарда бир тын малга орто тооло 7,2 центнерден белетелген. Ол мал јиир норманын 50 проценти. Азырал кышкыда ас болгонынан улам область јети јарым јылдын туркунына 76 мунган ажыра уй мал, бир миллионнон ажыра койлор ло эчкилер јылыткан. Анайда садуга 33 мунг тонн эт барбады, эмезе Туулу Алтайда јуртаган кижии јылдын ла 24 килограммнан этти јетире алып јибеди. Онын да учун областьта кижии бажына эт јип турганы јылына 89 килограмм болор ордына 65 килограммнан келижет.

Өткөн жылдарда болгон коомой керектерди, једикпес- тутактарды јоголтып, быјылгы жылда боло берген күч айалганы ајаруга алып, келер кышта малды ток азыралла јеткилдеерге бастыра аргаларды тuzаланар керек. Областьта ишке чыдаар кажы ла кижии кандый ла күнде — аяс та, јут-јулакай да күнде азырал белетееринде туружар учурлу.

Азырал белетееринде ончо аргаларды тuzаланар. Ыраак кобы-јиктерде, агаштын аразында, сууларды јараттай, јолдордын јанында өскөн өлөңди машинала чабар арга јок болзо, колчалгыла чабала, јуунадып обоолоп алар. Јут күнде өлөңди јапаштаар, агаштардын будактарына илип кургадар. Өлөңди кургадар, обоолоор, силостоор, сенаж, моноазырал белетеер јаңы технология тuzаланар.

Өлөң ижи башталып турарда КПСС-тин обкомы, облисполком, облсовпроф, ВЛКСМ-нин обкомы городтын, јурттардын бастыра ишчилерине, үренчиктерге, студенттерге, ветерандарга азырал белетеер иште эрчимдү туружыгар деп кычыру эттилер.

Эдетен иш көп, кышка јетире өй там ла астап барып јатат. Быјыл бастыразы 191,264 тонн өлөң, 262455 тонн силос, 150719 тонн сенаж ла моноазырал, 6622 тонн өлөң-кулур, 9230 тонн тазыл азыралдар белетелер учурлу.

1988—1989 жылдардын кыжына 134 мунг уй мал, 1 миллион кой ло эчки, 50 мунг жылкы, 30 мунга шыдар аң, бир мунг төө кирер. Ол кире көп малга пландалган азырал ас болоры јарт.

Малга азыралды үзеери белетеп аларга пенсионерлер, үредүчилер, үренчиктер, студенттер, культуранын ишчилери, городто ло райондордо предприятиялердин ле учреждениелердин ишмекчилери ле служащийлери турушканы јакшы болор. Колхозчылардан ла совхозтын ишмекчилеринен өскө кажы ла кижии беш центнер өлөң белетезе, общественный мал үзеери 250 мунг центнер азырал алар. Ол үзеери 880 тонн эт, 770 тонн сүт берер.

Эмди азырал белетеп турган улус бой-бойына некелтени тыгыдары, технологияны буспайтаны, кажы ла тонн өлөңди, сенажты, силосты белетеп аларына чыгымды јабызадары, чыңдыйын бийиктедери анчада ла јаан учурлу. Оны јеткилдейтен быжу арга — ончо јерлерде подрядла иштеери, ишти хозрасчет аайынча тözöөри.

Малга азырал белетеер ишле коштой јурт ишчилердин алдында турган база јаан учурлу задачалар — этке табыштыратан малды семиртерге ле сүтти көптөдөргө јайгы күн-

дерди билгир тузаланары. Областың озочыл хозяйстволоры жайгы одорлорды билгир, зооветеринарияның некелтези аайынча чике тузаланып, жакшы једимдерге једип алдылар. Партияның Кан-Оозындагы райкомы ла райисполком кажы ла хозяйстводо малды жайгы одорлордо семиртип, сүтти ле өскө дө продукцияны көптөдип, быжыл чыккан жаш малды кичееп торныктырып турганын аңылу шинжүге алдылар. Оның да учун Кан-Оозы аймак жылдың баштапкы жарымында сүтти пландаганынан үч жарым мунг центнерге көп табыштырган.

Бу сүттин үчинчи үлүзине шыдары Ак-Жалаңгайдың малчыларына келижет. Коштой турган Чаргы-Оозында подрядла иштеп турган Г. Каткованың, Экинурда З. Санашеваның бригадалары жакшы једимдерлү иштеп турулар.

Жайгы өйдө сүтти көптөдөр аргаларды Коргондогы совхозтың коллективи, анчада ла бу хозяйствоның Владимировкадагы фермазы билгир тузаланат.

Сүтти көптөдип турган коллективтер Майма аймакта бар. Билүлүдеги совхоз уйларды жайгы одорлорго чыгарарга жакшы белетенген, уй саайтан площадкаларды ажындыра белетеп алган, одорлорды селиштирип тузалангылайт. Совхоз сүтти көптөдөр жарымжылдык планы 15 процентке ажыра бүдүрген.

Бистин областьта көп сүтти Шебалин аймак берип јат. Эјегандагы совхоз баштапкы жарымжылдыкта государствого сүт табыштырар жакылтаны 150 процентке бүдүрген. Бу хозяйстводо сүтти көптөдөри учун элбеген социалистический мөрөйдө уй саачы Л. А. Отугашева озолоп туру. Мөрөйдин озочылдарының тоозында — Шебалиндеги совхоз. Жылдың ла сондоочы Барагаштагы совхоз быжыл жакшы иштеп туру. Сок жаңыс «Семинский» совхоз жарымжылдык планы бүдүрбеди.

Сүт көптөдөр аргаларын Көксуу-Оозының совхозторы тузаланып болбодылар. 1987 жылдагы једимдерин Абайдагы ла Кайтанактагы совхозтор жабызаттылар. Карагайдагы ла Көксуудагы совхозтор баштапкы жарымжылдыктың планын јетире бүдүрбедилер.

Оңдой аймактың хозяйстволорының көргүзүлери өрөлүтөмөндү. Карл Маркстың адыла адалган колхоз сүтти көптөдөри јанынан жарым жылдың планын 108 процентке бүдүрерде, коштой турган XXIV партсъездтин адыла адалган колхоз јүк ле 75 процентке бүдүрген. Кеңидеги совхоз планы бүдүрерде, коштойында Јолодогы совхоз бүдүрбеди.

Сондоп турган хозяйстволор ишти жарандырар аргалар барын Калининниг адыла адалган колхоз көргүзет. Правление, специалисттер иштин дисциплиназын, төзөмөл лө жартамал ишти тыгыдып ийерде — керектер ондолды. Калганчы жылдарда сүт жанынан сводканын учында болотон бу колхоз быжылгы жылдын баштапкы жарымында сүттин планын 106 процентке бүдүргөн.

Область жылдын баштапкы жарымында ороонго планга үзеери 20 мунг центнер сүт табыштырды. Же ол ок өйдө кезик хозяйстволор планын бүдүрбеген. Шебалин райондо «Оленовод» совхозтын табыштырган сүдинин чыгдыйы жабыс. Эт табыштырар план 13,5 мунг центнерге ажыра бүткен. «Чуйское» ОПХ, 18 колхоз ло совхоз эт табыштырар жарымжылдык планды бүдүрбедилер. Жылдын баштапкы жарымында государствого сүтти ле этти табыштырар планды бүдүрбеген хозяйстволор эмди тыгыда иштеп, жылдык планды сөс жоктон бүдүрерге кичеенер учурлу.

Жайгыда мал семиртип, азырал белетеп турган иштин ченемели партгруппалар, коммунисттер жакшы иштеп турган жерде көргүзүлөр бийик болорын керелейт. Партийный комитеттер фермаларда, бригадаларда, звенолордо партгруппалардын ижин күнүн сайын башкарары керектү. Эң ле уур ла күч дегедий жерлерге коммунисттерди ийер, жаан эмес коллективтерде — парторганизаторлор болор учурлу.

Партийный комитеттер, жербойындагы Советтер, хозяйстволордын башкараачылары жайгы фермалардагы, турлулардагы малчылар, азырал белетеечилер бийик арбынду иштеер айалга жеткилдеери жанынан кичеенер, ологго керектү товарлар садарын, бытовой, медицинский, культурный жеткилдеерин төзөөр учурлу. Пландарды бүдүрери, бийик чыгдый учун социалистический мөрөй төзөөр, ишчилерди моральный ла материальный жилбиркедер аргаларды тузаланар керек.

ЈАНҒЫРТА ТӨЗӨШ УЧУН, ОБЩЕСТВОНЫ РЕВОЛЮЦИОННЫЙ ЈАНҒЫРТАРЫ УЧУН ТАРТЫЖАР

(XIX Бастырасоюзный партконференциянын итогтарына)

Бистин ленинский партиябыстын, бастыра Советтер ороонынын жүрүминде кандый бир жаан учурлу ой болуп јат. Ол ойгө једип алала, бис кайа көрүп, өткөн јолдо нени эткенисти, кандый ишти канайда бүдүрип алганысты ончо јанынан шиндеп шүүп көрөлө, келер ойдө нени эдетенин темдектеп јадыс. Андый ой биске 1988 јылда 28 июньнен ала 1-кы июльга јетире бистин Төрөлистин төс городында — Москвада өткөн XIX Бастырасоюзный партийный конференция болды. Онын ижинде 4991 делегат, ол тоодо бистин областьтын партийный организациязы ийген төрт кижилер: Д. Е. Нартов — КПСС-тин обкомынын баштапкы качызы, М. В. Карамаев — обкомполкомнын председатели, Н. М. Тайтаков — партиянын Кан-Оозындагы райкомынын баштапкы качызы, А. В. Яльчинов — Ондой райондо Кенгидеги совхозтын баш койчызы турушкан.

Конференция иштеген бастыра төрт күннин туркунына Съездтердин Кремльдеги Öргөозинде бистин эмдиги ле келер ойдө керегинде, ороондо партия баштаганыла өдүп турган революционный јангыртышты там тыгыдары јанынан нени, канайда эдери керегинде ачык-јарык партийный куучын болды. Конференциянын ижи миллиондор тоолу улустын төс ајарузында болгон деп айтса јастыра болбос.

Совет коммунисттердин конференциязына эткен тын ајару, онын ижине иженип сакаганы калас болбоды. Конференция Лениннин некелтелеринин кеминде өтти, анда коммунисттер албатынын, революциянын алдына каруулу болгоны көргүзилди.

Конференциянын ижин, онын јөптөринин жаан учурын учына јетире билип аларга ой керек. Је конференция јангырта төзөштө, партиянын ла орооннын жүрүминде жаан учурлу болгоны эмди јарт.

Кыскарта айтканда, XIX Бастырасоюзный партийный

конференция совет коммунисттердин ээчий өткөн база бир жаан жууны эмес. Ол КПСС-тин Төс Комитединин ажындыра жарлаган Тезистерин бастыра албаты шүүшкен кийинде революционный учурлу иштердин программазын жөптөди.

XIX Бастырасоюзный партийный конференцияга кажы ла коммунист, иштеги кажы ла коллектив белетенген, гран ары жанында бистинг класс аайынча нажыларыс ла нөкөрлөрис, бастыра прогрессивный кижилик конференцияны иженип сакыды. Ол күндерге ишкүчиле жаткандар социалистический мөрөйдө једимдерин учурлаган.

Конференцияга белетенген ой социалистический Ада-Төрөлис өнжип јаранарына учурлалган эрчимдү иштинг оји болуп өткөн. Анда Туулу Алтайдын ишкүчиле жаткандарынын јөмөлтөзи база бар.

КПСС-тин обкомынын бюросы, облисполком, облсовпроф ло ВЛКСМ-нин обкомы XIX Бастырасоюзный партийный конференцияга учурлай областьта элбеген социалистический мөрөйдинг итогторын шүүп көрөлө, озочылдарды темдектеген. Олордын тоозында: Горно-Алтайский совхоз-техникумнын Карасуудагы фермазынын коллективи (бригадири Н. И. Магилина), Шебалин райондо Эјегандагы совхозтын Јыландудагы фермазынын койчыларынын бригадазы (бригадири Янкинов И. Е.), Ондой райондо Карл Маркстын адыла адалган колхозтын уй саачызы Л. С. Салбашева, Чой райондо Ыныргыдагы совхозто подрядла иштеечи звенозы (звеньевойы Тадина Л. Ф.), Турачактагы агашпромхозтын шоферы В. И. Лазарев, Кош-Агаш райондо «40 лет Октября» колхозто койчынын болушчызы С. Н. Бидинова, Улаган райондо Чолушмандагы совхозтын эчкичизи А. Н. Чанчиев, Көксуу-Оозы райондо Карагайдагы совхозтын ан өскүреечилеринин бригадазы (бригадири Попов П. Ф.), Кан-Оозы райондо Моты-Оозындагы связьтын бөлүгинин начальниги Т. А. Никифорова, 1931 автоколоннанын коллективи, Горно-Алтайскта кийим көктөөр фабрикада комсомолдордын ла јашөскүримнин бригадазынын көктөнөөчизи А. А. Оинчинова, гардинный тюль эдер фабриканын ишмекчизи З. И. Безрученко, Горно-Алтайсктагы типографиянын печатниги Е. И. Мерзлякова, Горно-Алтайскта книгелер садар магазиннин садучызы А. И. Ревякина, өскө дө көп, көп озочылдар.

Бу мергендү иштег, жагы жаан једимдерден партиянын стратегический ууламјызын, орооннын социально-экономический өзүмин түргендедери, жагырта төзөөри јанынан өткүрип турган ижин совет улус, ол тоодо Туулу Алтайдын иш-

чилери жарадып турганы көрүнөт. Шак ла онын учун албаты-калыктын иште ле политический керектерде эрчими тынган, экономикада ла обществодо жагыртулар теренжиди, улустын сагыш-шүүлтези, кылык-жаны өскөлөнди. Шак ла бу — 1985 жылдын апрель айынын кийиндеги өйдө Советтер Орооны, бистин партия, бистин бастыра жүрүмис жедип алган төс политический жедим болуп жат. Анайда конференцияда айдылган.

Оныла коштой жагыртулар эдерине буудак болуп турган керектерди бис учына жетире табып жоголтподыс, кубулталар эдер ончо аргаларды тузаланбадыс. Шак бу сурактар аайынча конференцияда жаан куучын болды.

Конференциянын төс итогы — КПСС-тин Төс Комитединин Тезистерин аайынча бастыра партия, бастыра албаты шүүшкен сурактар аайынча политический иштин программазы тургузылганы деп, М. С. Горбачев куучынында айткан.

Совет коммунисттердин конференциязы Төс Комитет тургузып жарлаган шүүлтөлдөрдү жагыс ла жараткан эмес, же көп сурактарды партийный организациялардын, ишкүчиле жаткандардын коллективтеринин ченемели аайынча байгыс-кан.

Конференцияда куучын айткан делегаттар, ол тоодо КПСС-тин Алтайский крайкомынын баштапкы качызы Ф. В. Попов жагырта төзөшти кыйа баспастан ичкери көндүктөрдөри жагынан чокым ла жарт шүүлтөлдөрдө эткендер. Конференция башталар алдында элбеген блааш-тартыш КПСС-тин Төс Комитединин апрель айдагы (1985 ж.) Пленумынын кийинде үч жылдын туркунына улустын тапкыр шүүлтези ойгонгонын, демократия элбегенин, политический айалга өскөлөнгөнүн көргүсти.

Конференцияда шүүжөргө тургузылган төс сурак — бистин обществонын жүрүминде демократияны элбедери, жагырта төзөшти бастыра аргаларла теренжидери болды. Онызы жөптөгөн резолюциялардын адынан көрүнөт: «КПСС-тин XXVII съездинин жөптөрүн бүдүрүп турганы ла жагырта төзөшти теренжидери жагынан задачалар керегинде», «Совет обществодо демократияны элбедери ле политический системаны кубултары керегинде», «Бюрократизмле тартыжары керегинде», «Нациялар ортодо колбулар керегинде», «Жарлу болоры керегинде», «Праводо өскөртүлөр керегинде». Учунда «Орооннын политический системазын өскөртөри жагынан тура салбай бүдүрөтөн иштер керегинде» резолюцияны агылап темдектеер керек. Бу резолюция темдектелген жагыр-

туларды бүдүрүп баштаар жолды ачты. Анайда партиянын ла орооннын алдында турган бастыра сурактар бириктире алылды.

Конференциянын төс ажарузында партия общественонун политический башчызы болгон жаңы учуры керегинде сурактар турган. Докладта, делегаттардын куучындарында, жарадылган жөптөрдө КПСС-тин XXVII съезди жөптөгөн жаңырта төзөштө байып элбеген иштин программазы бойынын учурын жылытпаганы, оны совет албаты жарадып ла жөмөп турганы айдылды.

Конференцияда партийный органдардын, ол тоодо бийиктей тургандарынын, кезик ишчилердин ижине тын критика болгон. Андый жалтаныш жоктон көскө-башка критикалу, блааш-тартышту жуундар бисте алтан жылга шыдар болбогон. Же ол блааш-тартышту куучындарда бистин партияны тын ийделү ле бирлик болзын деп ончо коммунисттер күүнзеп турганы жарт көрүнди.

Он тогузынчы партийный конференция анайда ок бистин партия бойынын ижинин учурыла, эп-сүмезиле Лениннин некелтезине жарап турган партия болгонын көргүсти. Ол не дегени? Ол элден озо эмди жаңыс ла жакарулар ажыра башкаратаны партиянын ижинде жоголгоны болуп жат. Мынаг ары партия бойынын политиказын төзөмөл лө идеологический иш, башкараачы ишчилерди талдап, үредип таскатканы, общественонун жүрүминде закондорды ла демократиянын ээжилерин бүдүргени ажыра өткүрер.

Эмди партиянын организациялары ла олордын комитеттери государствонын органдарын базынарын, олордын ижин бойына аларын, профсоюзтарды, комсомолды, эл-жоннын өскө дө организацияларын, творческий союзтарды бийлеп отуратанын токтодорго келишти. Мындый айалгада партиянын башкараачы учуры уйдадай береринен кезик улус коркып тургандары жастыра. Андый болбос! — деп конференция айткан. Партия башкаруда артып, албаты-жоннын ижин ле жүрүмин башкараарына керектү бастыра аргаларды тузаланар. 20 миллион (ол тоодо бистин областьтын он эки мун) коммунисттери ажыра партия совет общественонун жүрүминин бастыра бөлүктөринде бойынын политиказын өткүрер.

Конференцияда экономический реформаны мынаг ары там тереңжидип барары айдылган. Экономиканы жаңырта төзөп башкараар иш КПСС-тин Төс Комитединин июнь айдагы (1987 ж.) Пленумынын жөптөри, государствонын предприятия, кооперация керегинде Закондорло башталган.

Je иштин көп ууламжыларында жаңыртулар эдер иш жыл-бай туру, бюрократизм жоголголок. Жаңырта төзөшти ичкери көндүктирерге тың иштенери керектү.

Конференцияда делегаттар ажару эткен база бир жаан иш — ороондо аш-курсакты көптөдөр программаны бүдүрөтени. Эмди бастыра бар арга-чыдалды бу программаны бүдүрерине ууландыраар задача туруп жат. Ороон жаан учурлу бу ишке үзеери көп акча-жөөжө чыгымдап туру, жаңы аргалар табып тuzаланат. Ол акча-жөөжөнү чике ле астамду тuzаланары жаан учурлу. Крестьянството бастыра аргаларла болу-жары, журтты көдүрери государство кичееген баштапкы учурлу керек боло берди. Мында партиянын ижинин бу ууламжысында көп керектерди өдүп жаткан бешжылдыкта бүдүрерге келижер. Журттын задачаларын эмди ле бүдүрүп баштаары керектү.

Эл-жоннын бастыра жүрүмине научно-технический революция сүреен тың кириже берген эмдиги айалгада албаты-калыктын билгинин, тапкыр шүүлтезин элбеде тuzаланары жаан учурлу. Онын да учун политиканын ла экономиканын төс сурактарын конференцияда науканын, үредүнин, культуранын сурактарыла жаба шүүшкен. Ол ажыра партия обществонун жүрүминде башка-башка шүүлтөлөр болорун жарадып туру. Кижинин, албатынын жылбүлерине болуп өткүрүп турган ол иш социализмнин ээжилерин тыңыдарына, обществого ак-чек жадын-жүрүм жеткилдеерине ууланган.

Оныла колбой ончо керектер жарлу болотону жаңы учур алынып жат. Чын неме канча ла кире көп болзо, жүрүмде болуп турган керектер канча ла кире чын көргүзүлүп турза, партия баштаган керекке, онын амадузына улус анча ок бүде берерин жүрүм көргүзөт. Онын учун элбек пропаганданын средстволоры — газеттер ле журналдар, радио ло телекөрүлтө иште ле жүрүмде болуп турган једикпес-тутактарды, јасты-раларды, социализмге јарабас кылыктарды јалтаныш јоктон коскороры, ол ок өйдө жаңы эп-сүмени, јаш корбоны корып чеберлеери, ого јөмөлтө эдери керектү.

Оныла коштой жарлу болотону каруулу болорун керексийт. Өштөжип өчин алары, керекти өнөтийин булгап јастыра көргүзери жарлу болоры керегинде партиянын некелтезине јарабай јат.

Конференцияда болгон блааш-тартыштан бистин көбизиске политический культура, критика эдип билери, нөкөрин билгир критикалайтаны керектүзи јарталды.

Политикада бачымдаш, шиндеп, ченеп көрбөгөн шүүлте-

лер эдери јастыра, јаан јеткерлү болорын конференция база катап көргүсти.

Конференция өткөн. Јаан учурлу јөптөр јарадылган. Ичкери көндүгетен ууламјы темдектелген. Эмди јаан иштер башталып јат. Бу ишти бүдүрип тура, бис конференциянын јөптөрүн эл-јоннын элбек калыгына јартаар учурлу.

Обществонын бастыра јүрүмин јагырта төзөп, демократияны элбедип, партийный комитеттердин ижин өскөртүп, тын праволорлу социалистический государствоны тынгыдып турган айалгада партия бойы, онын тоомјызы тын ченелте өдөтөнин ундыырга јарабас.

Јагырта төзөш, политический системаны өскөрткөни обществодо айалганы кубулар, јагы айалгада партиянын, онын кажы ла ишчизинин башкараачы учуры јамызынын, ат-нерезинин, азыйдагы керектеринин тоомјызыла эмес, бүгүнгү керектеринен, эдип турган ижинен, кылык-јагынан көрүнер. Эмди партияда «тууразында турган кижилер» јок болор учурлу. Бойынын адын ычкынбаска турган кажы ла коммунист јагырта төзөөри учун, бистинг обществоны революционный кубулары учун эрчимдү тартыжар учурлу. Бу партийный конференция кажы ла коммунистке эткен некелте болуп јат.

Сөслө эмес, ишле тартыжар керек. Онызы база јарт, је бисте терен шиндеп шүүп көрөлө јарадып алган сүреен јакшы јөптөрис јүрүмде бүтпей, чаазында артып туратан. Ненин учун дезе, бис ол јөптөрдү бүдүрерин бачымдабай уздып турганыста јүзүн-башка буудактарга, бюрократизмге учурайла, бүтпей јада калатан.

Эмди андый болбозын деп, азыйгызынан айрылар керек. Јайканышты токтодоло, өрөртинен үзеери јакару сагыбай, чокым задачаларды бүдүрип баштаар керек. Партийный организацияларда бистинг бастыра јүрүмисти конференциянын јөптөринде айдылганы аайынча төзөп алары керектү.

Кажы ла коммунист, агитатор ло пропагандист шак ла ол ууламјыла албаты-калыкта јартамал-политический ишти өткүрер учурлу. Бу иште партиянын идеологический активисттердин, коллективтердин башкараачы ишчилери туружары керектү.

ӨТКӨН УРЕДУЛУ ЖЫЛДЫҢ ИТОГТОРЫ ЛА ЈАҢЫ ЗАДАЧАЛАР

Ишкүчиле јаткандардын марксистско-ленинский үредүзининг системазында өткөн үредүлү жылда јакшы једимдер барын темдектеер керек. Ол бистинг орооннын јүрүминде јан учурлу политический керектерге — Улу Октябрьский социалистический революциянын 70-чи жылдыгына, КПСС-тин Төс Комитедининг идеологияны јангырта төзөөр задача тургускан февраль айдагы (1988 ј.) Пленумына келишти.

Өткөн үредүлү жылда областьтын партийный организациязы политүредүни төзөп башкарарда КПСС-тин Төс Комитедининг «Ишкүчиле јаткандардын политический ле экономический үредүзининг системазын өскөртө төзөөр баш ууламјылар керегинде» јөбин јүрүмде бүдүрерге кичеенди. Оныла колбой бастыра иш мындый задачаларды бүдүрерине ууланды:

— пропагандисттердинг идейно-теоретический кемин ле методический таскадузын бийиктедери;

— марксизм-ленинизмнинг классиктерининг произведение-лерин, партиянын XXVII съездининг, КПСС-тин Төс Комитедининг Пленумдарынын материалдарын тереңжиде үренери;

— үренип турганын јүрүмле, иштеги коллективтинг керектериле колбоштырары;

— политический үредүге партийный башкартуны јарандырары.

Марксизмге-ленинизмге үренер системада 40 мунга шыдар кичи үренген. Онын алдындагы жылга көрө, экономический школдордын тоозы 17 процентке көптөгөн, материальный производство турушкан улустын 37 проценти олардо үренген.

1987 жылда 1996 кичи бойынын профессиональный билгирининг кемин бийиктетти.

Областьта массовый профессияларлу ишчилердинг (койчылардын, уй саачылардын, механизаторлордын, өскө дө иштү улустын) комплексный школдоры экинчи жыл иштеген,

олордын тоозы онын алдындагы жылга көрө эки катап көптөгөн. Шак ла бу школдордо үредү сүреен солун ла јилбилү өдүп турганын темдектеер керек.

Уренип турган улус билип алганын бойынын ижинде тузаланарга иштин ле продукциянын чындыйын јарандырарга, техниканы, материалдарды билгир ле чебер тузаланарга кичеенгени ајарулу.

Өдүп турган үредүлерде хозяйстволордын башкараачыларыла, специалисттериле улай ла тушташканы хозрасчетын ла бригаданын подрядынын сурактарын теренжиде биллип аларына јөмөлтө эткен.

Марксистско-ленинский үредүни јангырта төзөөринде баштапкы учурлу задача — пропагандисттерди талдаары, олорто иштеери, үредип тазыктырары. Өткөн үредүлү јылда албаты хозяйствонын бастыра бөлүктеринде башкараачы ишчилерден ле специалисттерден 1700 кижии пропагандист болуп иштедилер.

Пропагандисттерди үредер, таскадузын тыгыдар иш јакшы төзөлдү деп ајдарга јараар. Пропагандисттердин 20 проценти јылдын ла политический үредүнин Туразында, марксизм-ленинизмнин университетинде өдүп турган курстарда ла семинарларда үренгилейт. Олордо пропагандисттер јангы өйдүн некелтелери аайынча үредүни јаан једимдү ле өдүмдү өткүрерине темиккилейт.

Областын аймактарынын көп нургунында пропагандисттерле танынан иштеер система јакшы болгонын көргүзет. Пропагандисттердин семинарлары көп нургуны баштамы парторганизацияларда өдүп јат.

Пропагандисттерле партиянын райкомдорынын качылары, райисполкомдордын председателдери, өскө дө башкараачы ишчилер улай ла туштажып јадылар. Семинарларды городто ло аймактарда өткүргенде онын ижинде пропагандисттер эрчимдү турушканы јаан тузалу болот. Ол семинарларда КПСС-тин обкомынын ишчилери туружары јанжыкты. Олордо үредү өткүретен јангы эп-аргаларды, темдектезе, чокым айалганы, кандый бир суракты текши шүүжери, «Көп улустын алдына куучын айдып билери», «Үредү өткүрерине белетенери», «Сурактарга каруу берери» ле өскө дө темаларла практический үредү өткүрерин тузаланадылар.

Үредүлү јыл чыгара өткүрилген алты научно-практический ле методический конференцияларда үредүни бүдүрип турган ишле колбоор, јүрүмле, келлективтин алдында турган задачаларла колбулу ууламјы беретен сурактарды шүүшкен.

Партийный үредүниң эң бийик бөлүгинде — марксизм-ленинизмниң университетинде 340 кижиге үренди. Марксизм-ленинизмниң классиктерининг произведенияларын, партиянын съездтерининг, КПСС-тинг Төс Комитетининг Пленумдарынын жөптөрүн үренерине жаан аяру эдилген. Преподаватель Суразакова С. П. «Марксизм-ленинизмниң классиктери социализмди тыгыдар ла коммунизмге көчөр өйдөги экономический сурактар керегинде» 20 час үренип өдөр курс белетеген.

Университеттинг кафедралары үредүни бийик кеминде өткүрөтөн жаңы эп-сүмө тuzаланадылар. Үредүде билип алганын иште тuzаланарына темигер аргалар көп. Темдектезе, өскөлөнө берген айалгада жаңы задачаларды бүдүрерине ууланган үредүде улустын билери, жаңы түп шүүлте эдер шыранкайы жарталып жат.

Улай өдүп турган семинарларда жаңы эп- аргалар табып тuzаланарга темиктирер иш өдөт. «Политический книгениң энгирлери», «Пресс-конференциялар» өдөт.

Өткөн үредүлү жылда университетте үренип турган улусла КПСС-тинг обкомынын бөлүктөрининг заведующийлери жаңырта төзөштинг айалгазында областьтын социально-экономический өзүмининг сурактары аайынча тушташтылар.

Университетте газеттердин ле радионын эмдиги өйдөги ижининг сурактары аайынча журналисттерле туштажу өткөн.

Улу Октябрьский социалистический революциянын 70-чи жылдыгына учурлалган доклад аайынча жылбилү үредү өткөннин анылап темдектеер керек.

Университеттинг үредүчилери ишти бөлүктөрдиг анылу башказы аайынча төзөдилер. «Партийный иш» аайынча бөлүкте үрениечи улус городтогы парторганизацияларга барала, олардын ижиле таныжып, ченемелин алыжып жадылар. Өткөн жылда университетте үреничилер бөс согор фабрикадагы, 1931 номерлү автоколоннадагы парторганизациялар общественный организацияларды, культурно-бытовой жеткилдеер сурактарды башкарып турганыла таныштылар. Улай ла библиотечно-библиографический уроктор өдөт, эмдиги литература аайынча куучындар болот, краеведческий музейге жүргүлөйт, үредүге болушту научно-популярный, хронико-документальный ла художественный фильмдер көргүзилет. Онын соңында көргөнүн шүүжип жадылар.

«Научный атеизмниң» бөлүгинде үренип турган улус медициначилердин ортодо сурактар таркадала, каруулар жууп алдылар, гардинный тюль эдер фабриканын коллективинде атеистический пропаганданы төзөөрине болуштылар.

Уредүни өскөртө тзөп өткүрери жанынан жаан ишти В. М. Нестерович, Л. С. Туюнчекова, С. П. Суразакова, Т. А. Троицкая, В. Д. Шарабура, Р. П. Панина өткүрүп тургандарын жакшы деп темдектеер керек.

Андый да болзо, университеттин ижинде жаан једикпесту тактар барын жажырбай айдар керек. Уредүге улусты талдабай ийип жадылар. Онон улам көп улус (60 процентке јетире) үредүге келбей јат. Уредүни јыл ортодо таштаган улус ас эмес. Заочный бөлүкте баштапкы курста үренер эдип көстөлгөн 50 кижиден дипломды 37 кижиде алды. Университетте үренер эдип көстөлгөн улуска Кош-Агаш ла Чой аймактарда шинжү уян

Партийно-хозяйственный активтин школдорында иш кезем ондоло берди. Олор көп нургуны экономиканы башкарарын жагырта тзөөр сурактарды шүүжип, үренип жадылар.

Партиянын Горно-Алтайсктагы горкомы, Көксуу-Оозындагы, Ондойдогы, Шебалиндеги, Турачактагы, Маймадагы райкомдоры жакшы иштү предприятиелерге, хозяйстволорго барала, олордо хозрасчетты, коллективтин подрядын, озочы технологияны таркадарына, иштеп турган кижинин учурын көдүрер сурактарды шүүжерине учурлалган тематический үредү өткүргилейт.

Үренип турган улустын общественно-политический практиказы үредүде кыйалта јоктон керектү боло береле, иштегиле политический эрчимди бийиктедерине ууланат. Ишчилердин 45 проценти общественный ле практический жакылталар бүдүргилейт. Уредүлү јылдын итогторы аайынча үренген улуста 1567 кижиде — наставниктер, 1068 кижиде сондоочыларга болужып жадылар, 137 кижиде — пропагандист, 340 кижиде — политинформатор, 1372 кижиде агитатор эдип тузаланар шүүлте берилди.

Партийный ла профсоюзный комитеттер, хозяйстволордын ла предприятиелердин башкараачы ишчилери КПСС-тин Төс Комитединин јөптөрин бүдүрүп, бастыра текши экономический үредү тзөдилер. Социалистический хозяйствоны башкаратан школдор ло производственно-экономический семинарлар тзөлгөн. Öткөн үредүлү јылда экономический үредүде бастыразы 30 мунга шыдар кижиде үренген.

Үренип турган улус үредү өдүп турарда берген шүүлтелерди јүрүмде бүдүрерине жаан ажару эдилет. Уредүлү јылдын туркунына 778 шүүлте эдилген. Олордон 238 шүүлтени иште тузаланганы 100 мун салковойдон ажыра экономический астам берди.

Областьта пропагандада озочыл ченемелди жууп таркада-тан 64 пункт, 39 кабинет тӧзӧлгӧн. Олор общественный ээжиле иштегилейт.

Областьтын радиозы ла аймактардагы радиогазеттер ажыра «Пропагандист — беш жылдыкка» деген бажалыкка берилтелер улай болуп јат. 1987—88 ӱредӱлӱ жылда радио ажыра 148 пропагандист ле ӱренеечи куучын айткан. 7 методический бюллетень белетелди, олордо политический ле экономический ӱредӱнин јаан учурлу сурактары аайынча 53 методический шӱӱлтелер јарлалды.

Политический ле экономический ӱредӱде јакшы једимдер кӧп. Олорго идеологический иштин јаан учурлу бу бӧлӱгин партийный организациялар јангырта тӧзӧп турган шылтуунда једип алган. Партиянын горкомы ла райкомдоры политический ле экономический ӱредӱни јангырта тӧзӧӧр программа тургузала, онын бӱдӱп турганын шиндеп турулар.

Је ӧдӱп турган ӱредӱнин идейно-теоретический кеминде тын кубулта боло берди деп айдар арга бӱгӱнче јок. Кезикте јангырта тӧзӧштин јаан учурлу теоретический сурактары калай јарталып турган. Марксизм-ленинизмнин классиктеринин кӧп произведениелерин улус партийный библиотекалардан алып кычырбай јадылар. Коммунисттердин идейно-теоретический кемин бийиктедерде политический книгеле бойы иштеери јаан учурлу эп-арга болголок.

Политический школдордо ло семинарларда ӱредӱлер кезикте иште ле јӱрӱмде болуп турган јаан једикпестерди, курч сурактарды шӱӱжерине улусты јилбиркетпей јат. Пропагандисттер кӱч керектерден кыйыжа берип јадылар. Семинарларда ла школдордо кӧдӱрип турган блааш-тартышта кӧп тоолу партийный ишчилер туружарына белен эмес болгоны чочыдат.

Ӧткӧн ӱредӱлӱ жылда экономический ле производственный ӱредӱде колбу коомой болды. Бу иште хозяйственный ла профсоюзный организациялар лаптап турушпай јадылар.

Пропагандисттерди белетеер система јангырта тӧзӧлбӧй туру. Јиит пропагандисттерле иш коомой.

КПСС-тин обкомында политический ӱредӱнин Туразы, партиянын горкомы ла райкомдоры ӧдӱп турган јангырта тӧзӧшти идеологический јеткилдееринде политический ле экономический ӱредӱнин учурын јакшы билип, јаны ӱредӱлӱ жылга тыгыда белетенип турулар.

Г. ЧЕРНЫШЕВА,
КПСС-тин обкомында политический ӱредӱнин
туразынын заведующийнин заместители.

СОЦИАЛИЗМНИНГ ОРООНДОРЫНДА

1. Жаңы амыр-энчү баштагкай эткени

Быјыл июль айда телекейдинг эл-јонынын бастыра текши ајарузында болгон јаан учурлу эки керек: КПСС-тинг Төс Комитедининг Генеральный качызы Михаил Сергеевич Горбачев баштаган совет делегация најылык јорыкла Польшада болгоны ла Варшавадагы Договордо турушкан госу­дарст­волордынг Политический Консультативный Комитедининг јуу­ны ПНР-динг төс городында өткөни.

Бу эки керектен јер үстинде јуртап јаткан албатылар со­циализмнинг најылык ороондорынын тыш јанында өткүрип турган политиказынын баш амадузы — амыр-энчү ле јеткер јок болоры учун, ядерный јуу-јепселдерди јоголторы ла те­лекейде айалганы јымжадары учун, ороондор ло албатылар бойлоры ортодо јакшы колбуларлу болоры ла өмөлөжөри учун тартыжары болгонын көрүп турулар.

Совет Союз ла социалистический Польша бой-бойыла најылык колбуларлу болголы удаган. Коштой турган эки го­сударствонын албатыларынын ортодо колбулар јебрен өй­лөрдөнг ала улалып келди. Өштөжип, өөркөжип, јуулажып јамандашкан коомой до өйлөр, анайда ок ак-чек јөптөжип, амыр-энчү өмөлөжип јүрген јакшы да өйлөр көп болды.

Эки орооннын ла эки албатынын ортодо энг ле јакшы колбуларлу өй калганчы төртөн јылга келишти. Нөкөр Гор­бачев баштаган совет делегациянынг бу јорыгы СССР-динг ле ПНР-динг ортодо колбулардынг историясында жаңы страни­ца ачты. Онын да учун бу јорыкты бистинг ороондорыстынг эл-јоны Совет Союзтынг ла Польшанынг ортодо колбулардынг историясында энг јаан учурлу керек деп ададылар.

СССР-динг ле ПНР-динг башкараачы ишчилери Варша­вада өткөн туштажуларда эки орооннын ла карындаштык эки партиянынг ортодо колбулардынг көп сурактарын шүүжип јөптөштилер. Михаил Сергеевич Горбачев карындаштык оро­оннынг кезик городторында ла јурттарында бололо, ишмекчи-

лерле, крестьяндарла, интеллигенцияла, јашöскүримле туштажып куучындашкан.

Совет башкараачынын бу јорыгы эки орооннын ортодо колбулардын кемјүзинен ажа берди. Бу јорык социализмнин најылык ороондоры öмөлöжöрин јангырта тözöp, бастыра аргаларла элбедип ле теренжидип баштаган исторический учурлу öйгö келишкен. Социализм эмди јаан јангыртулар, терен кубулталар, тын öскөртүлер болуп турган јолдо. Ол бойынын бастыра арга-чыдалын ойгозор, артыкту болгонын көргүзер учурлу.

КПСС-тин Тöс Комитединин Генеральный качызы Польшанын Албаты Республикасынын Сейминин трибуназынан Европада амыр-энчүни тыгыдары, öмөлöжöрин элбедери јанынан Совет Союзтын јангы шүүлтелерин јартады.

Гран ары јанында газеттер, радио ло телекөрүлте, политический ле общественный ишчилер, эл-јоннын элбек калыгынын улузы Европада јуу башталар јеткерди астадар тös јер тözöори, НАТО-нын ла Варшавадагы Договордын черү-Черин ле тегин јуу-јепселдерин үч бөлүктеп астадары, «текши Европанын туразын» тözöори ле öскö дö сурактар аайынча континентте турган ороондордын јуунын öткүрери јанынан Совет Союзтын баштагкайын шүүжип турулар.

Эмдиги öйдöги телекейдин јүрүминде јаан учурлу сурактарды, Европада јеткер јок болорын јеткилдеер ле ороондор ортодо бүдүмјини элбедер аргаларды Варшавадагы Договордо турушкан госуларстволордын Политический Консультативный Комитединин јуунында шүүшкен.

Политический Консультативный Комитет Европадагы ла телекейдеги политиканын јаан учурлу сурактарын шүүшкени социализмнин најылык ороондоры телекейлик керектерде бойынын амыр-энчүге күүнзеген политиказын мынан да ары кыйа баспастан бүдүрерге белен болгонын база катап кереледи.

Карындаштык социалистический госуларстволор кандый ла ороонло öмөлöжöргö белен, Күнбадыш ороондордын башкаруларыла кожо континентте ле планетада айалганы шүүжип јөптöжöргö күүнзеп јадылар.

Бүгүнгү күнде телекейде айалга ондолып, јымжап баштады. Öштöжип јамандашканы астай берди. Күнчыгыштын ла Күнбадыштын ортодо колбулар тыгыды. Јуу-јепселдерди көптöдöрин токтоткодый, јууга белетенер иштерге чыгымдарды астаткадый, кезик јерлерде болуп турган јуу-согуштарды јоголткодый јарамыкту аргалар табылып туру.

Je андый да болзо, телекейде айалга кату бойы арткан-ча деп, Политический Консультативный Комитет бойынын жуунында темдектеди. Айалга жымжап баштаары жаар тын бурылта эдилгелек. Ядерный жуу-чак башталала, кижиликтин өзүминде једимдер, јер үстинде бастыра јүрүм јоголор јеткер эмди де тын. Ядерный жуу-јепсел эмди де көп. Оны эдеечи заводтор иштегенче. Ученыйлар жаан јеткерлү бу жуу-јепселди јангыртар аргалар бедрегилейт.

Политический Консультативный Комитеттин жууны Европада ла бастыра телекейде эмди боло берген айалганы, бүгүнги күнде тура берген сурактарды: жуу башталар јеткерди јоголторын, жуу-јепселдерди, элден озо ядерный жуу-јепселди көптөдөрин токтодоло, эдилгенин астадарын шүүжеле, озо бүдүретен задачаларды темдектедилер.

Ол задачалар мындый: СССР-дин ле США-нын табару эдер стратегический жуу-јепселдерин 50 процентке астадары керегинде договор тургузары; ядерный жуу-јепселди ченее-рин бастыра текши чек токтодоры; коронду химический жуу-јепселдерди этпейтени ле тuzаланбайтаны, эдилгенин јогол-тотоны керегинде ончо ороондор јөптөжөтөни; Европадагы ороондордын черүлеринин тоозын, жуулажар техниказын ла тегин жуу-јепселдерин астадары; жуулажар ла жууга беле-тенер амадуга бюджетте чыгымдарды астадары.

Јуун јарадып јөптөгөн исторический учурлу бичик — Европада черүлерди ле тегин жуу-јепселдерди астадары јанынан куучындажып јөптөжөри керегинде Варшавадагы Договордо турушкан госуларстволордын Угузузы. Бу Угузуда Европада ла бастыра телекейде амыр-энчүни ле јеткер јок болорын јеткилдейтен јилбүлер бу континентте турган госуларстволордын черүлерин ле тегин жуу-јепселдерин Атлантикадан ала Уралга јетире чик јок астадарын некеп турганы айдылган. Бу сурак аайынча туштажып куучындажарын туура салбай, быјылгы ла јылда баштаары керектү.

Европада черүлерди ле тегин жуу-јепселди астадатан шүүлтени Варшавадагы Договордо турушкан госуларстволордын Политический Консультативный Комитеди баштап 1986 јылда Будапештте, оноң 1987 јылда Берлинде өткөн жуундарында эткен. Быјыл Варшавада өткөн жуунда турушкан делегациялар ого жаан учурлу јангы шүүүлтелер коштылар.

Варшавадагы жуун јөптөп јарлаган документте эки башка жуучыл-политический биригүлерге — НАТО-го ло Варшавадагы Договорго кирип турган госуларстволордын черүлеринде улустын тоозын, тегин жуу-јепселдеринин кемин баш-

тапкы өйдө тендештирип, тен эдип алары айдылган. Тен эдип алган кеми эмдигизинен чик жок жабыс болор учурлу.

Анайда эдип алгачын, экинчи өйдө НАТО-нын ла Варшавадагы Договордын кажызынын ла черүзин 25 процентке бодолду (ол 500 мунг кижиге) астадар аргалу болор. Черү мылтык-јепселиле, јуулажар техниказыла кожо астадылар.

Учинчи өйдө черүлер ле јуу-јепсел оног ары астадылар. Јуучыл-политический биригүлерде астаткан кийнинде арткан черүлер ле јуулажар техника јаныс коруланар амадулу, табару эдер аргазы жок болор учурлу.

Европада черүлерди ле јуу-јепселди астадатан программага кенетийин табару эдер јеткерди астадар ла јоголтор иш кирип јат деп, Угузуда айдылган.

Политический Консультативный Комитеттин јууны черүлерде улустын тоозы, тегин јуу-јепсел ле јуулажар техника өрөлү-төмөндү болгонын јоголтоло, кемин жабызадып тендештирери керегинде куучындажып јөптөжөргө болуп, НАТО ло Варшавадагы Договордын Организациязы бойында кандый черү ле тегин јуу-јепсел кайда канча кире барын айдып берери керектү деп, Угузуда айдылды.

Јөптөжип алганы јүрүмде бүдүп турганын узак өйдинг туркунына шиндейтен система төзөөрине јаан учур берилип јат.

Европада јуу-чак башталар јеткерди астадала, текши айалганы јымжадып, амыр-энчүни быжулайтан база бир јаан учурлу арга — тактический ядерный јуу-јепселди (темдектезе, артиллериянын ядерный окту снарядтарын ла өскөзин де) баштап чик жок астадала, оног чек јоголтотоны. Бу ишти озолондыра бүдүргени јакшы болор эди деп, социализмнин карындаштык госуларстволоры шүүп турулар.

Кижиликтинг текши јилбүлери, онын ичкери өзүп баратан задачалары анчада ла сүреен көп улус јуртап јаткан, тын промышленностьту, өткүре көп јуу-јепсел јуулган, кижиге каршулу производству Европада ар-бүткенди корыыр задачаларды бүгүнги күнде баштапкы учурлу эдип туру. Ар-бүткенге сүреен тын јеткерди элден озо ядерный, анайда ок химический јуу-јепсел көптөй бергени эдип јат.

Мындый айалгада бастыра јер-телекейде ар-бүткенди: кейди, сууларды, талай-тенистерди, агаштарды, јерди бойын (текши алза, экологияны) ару-чек тудуп кичееринде ончо госуларстволор өмөлөжип, кыйалта жок бүдүретен иштер темдектеп алар керек деп, најылык социалистический госуларстволор шүүп турулар. Анайда экологияда јеткер жок бо-

лорын јеткилдееринде бастыра албатылар ла ончо ороондор өмөлөжөрин Европада баштаарга јараар.

Варшавадагы Договордо турушкан госуларстволордын Политический Консультативный Комитединин најылык ай-алгада өткөн јууны, онын документтери Европада ла бастыра телекейде амыр-энчүни ле јеткер јок болорын јеткилдеер јолдо јангы јан алтам эткени болуп јат. Социализмнин најылык ороондоры тыш јанындагы политикада јан учурлу јангы баштанкай эттилер.

2. Јангы једимдерге

Кажы ла общество јангыртулар эткени ажыра өзүп јат. Социализмнин өзүп келген јолы — јангыртулар ла кубулта-лар эдип, өнжип јаранган јол. Јангы өйдин јангы некелтеле-ри аайынча социализм бойын түзедип, өскөртип, јаранып јат. Оны бис СЭВ-ке бириккен социализмнин најылык ороондорынын јүрүминен, олар бой-бойыла өмөлөжип турганы-нан көрүп турус.

СЭВ (бой-бойына экономикада болужарын ла өмөлөжөрин башкаратан Совет) — социалистический госуларстволордын экономикада баштапкы телекейлик биригүзи болуп јат. 1949 јылда төзөлгөн. Бүгүнги күнде онын члендери болгон он госуларство: Болгария, Венгрия, Вьетнам, ГДР, Куба, Монголия, Польша, Румыния, Совет Союз ла Чехословакия. Олордын ончозында 470 миллион кижии јуртап јат.

СЭВ-тин члендери ороондорго телекейде промышленность эдип турган продукциянын үчинчи үлүзи, националь-ный кирелтенин текши кеминин төртинчи үлүзи келижет.

СЭВ-тин эн бийик башкараачы органы — Советтин јыл-дын сайын өдөчи сессиязы. Сессиялардын ортодо өйдө күнүн сайынгы ишти исполком башкарат. Исполкомнын штаб-квартиразы Москвада. Сессиялар најылык ороондордын төс городторында селижип өдөт.

СЭВ-тин быјыл июль айда Прагада өткөн 44-чи сессия-зы јан учурлу сурактарды шүүшкен. Сессиянын ижинде најылык ороондордо башкарулардын башчылары турушкан. Газеттер сессиянын ижине учурлаган статьяларында «јангырта төзөштин јан учурлу сурактары шүүжилген» деп бичидилер. Онызы чын. Сессия најылык ороондордын орто-до колбулардын чындыйынын кемин кезем бийиктедерге амадап, 1991-2005 јылдарда өмөлөжөрин јангырта төзөйтөн программа јөптөгөн.

СЭВ-тин ижи, најылык ороондор экономикада, наукада ла техникада өмөлөжөри өскөртө тözөлип барары темдектелди. Карындаштык ороондордын ортодо бүгүңги күңде бар колбулар өмөлөжөрин, бой-бойына болужарын мынан ары элбедип, теренжидип баратан некелтелерди јеткилдебей барды.

Эмдиги колбулардын эп-аргалары өткөн төртөн јылга шыдар өйдөги өзүмге јарамыкту бололо, јаан једимдер болорын јеткилдеди. Темдектезе, 1981—1985 јылдарда СЭВ-тин члендери ороондордын текши национальный кирелтези 9,3 катап, промышленностьтын продукциязын эдип чыгарары — 15, јурт хозјайствонун продукциязын иштеп алары 2,7 катап көптөди. Эмди бу ороондор телекейде јурт хозјайствонун продукциязынын бежинчи үлүзин иштеп алат.

СЭВ-ке бириккен ороондордо сүреен тың научно-технический ийде-чыдал тözөлгөн, телекейде бар ученыйлардын үчинчи үлүзи, патент алган изобретениелердин төртөн проценти олордо.

Ол ок өйдө карындаштык госуларстволор телекейлик радуда (ол ажыра бастыра телекейде иш үлештирилгенинде) турушкан кеми јабыс, 10 процентти ашпай јат. Калганчы 10—15 јылда мында кубулта болбоды. Бу тоодон көргөңдө социализмнин сүреен тың ийде-чыдалы телекейдин хозјайствозынын колбуларында ујан турушканы јарт билдирет.

Сегизенинчи јылдар башталып турарда карындаштык ороондордын экономиказынын өзүминин азыйда күнбадыштагы ороондорды чик јок озолоп туратан тебүзи кезем јабызай берген. Мындый айалгада социально-экономический өзүмди түргендедери кыйалта јоктон керектү боло берген. Түргендешти бойынын экономиказын там өңжидер, анайда ок телекейде тоомјыны тыңыдатан некелте керексиген.

СЭВ-тин члендери болгон ончо ороондордын социально-экономический өзүмин түргендедерине өмөлөжип келген эп-аргалар эмди јарабай барды. Азыйгы эп-аргаларла өмөлөжип, најылык ороондор наукада ла техникада 2000-чы јылга јетире өмөлөжип, најылык Комплексный программаны бүдүрерге база күч болотоны јарталган.

Эмди өмөлөжөрин элбедерге экономический јилбиркелдер јангы аргаларды тузаланары, иште специализацияны ла кооперированнени (аңылаштырарын ла ортоктожорын) теренжидери керектү. Карындаштык ороондор эдип алган продукцияны ла товарларды, алыжатан ла садып таркадатан бойынын ортодо текши рынокту болотоны керегинде куучындажып јөптөжип алдылар.

Прагада өткөн сессиянын жөптөри аайынча эмди мынан ары најылык ороондор садыжатан, акчала чотожотон аргалар, товарлар, наукада ла иште једимдер алыжары јенгилер. Предприятиелер, биригүлер бой-бойыла көнү колбулу болор.

СЭВ бойы, анайда ок онын члени болгон кажы ла орон өскө госуударстволорло садуны, экономикада өмөлөжөрин тыгыдып баштады.

3. СЭВ-тин ле ЕЭС-тин ортодо колбулар

Социализмнин најылык ороондоры экономиканы төзөп башкарарын, өмөлөжөрин јангыртып турган јолдо калганчы өйдө эдилген керек — СЭВ ле ЕЭС (Европадагы экономический союз) бойларынын ортодо колбу баштап јаткандары керегинде 25 июньда Люксембургта јарлаганы.

Европадагы экономический биригү «Текши рынок» деп адалып, 1957 јылда төзөлгөн. Баштап ого алты капиталистический госуударство кирген. Эмдиги ЕЭС Күнбадыш Европанын он эки госуударствозы — Франция, ФРГ, Италия, Бельгия, Голландия, Люксембург (баштапкы члендер), анайда ок Великобритания, Ирландия, Дания, Греция, Испания, Португалия кирип турган политико-экономический биригү боло берди.

ЕЭС-тин члендери ороондордо јуртаган улустын текши тоозы — 320 миллион кижы. Јеринин текши кеми — эки миллион эки јүс бежен мунг квадратный километр.

Биригүнин эн бийик башкараачы органы — Европадагы совет: ЕЭС-ке кирген ороондордын башкаруларынын башчыларынын јууны. Јылдын болуп турган јуундардын ортодо ишти Комиссиялар башкарат.

ЕЭС-те бойынын маанызы, гимни, бирлик паспорт, бирлик акказы («экю»), парламенти, јаргызы, банк бар. Европанын парламенти — ЕЭС-тин закондор чыгарар органы (штаб-квартиразы Страсбургта) ЕЭС-тин ончо ороондорында өдүп турган көнү выборлор тудулып јат.

СЭВ-тин ле ЕЭС-тин ортодо башталган колбулар эки биригүнин экилезине јаан тузалу болотонында алаңзу јок. Элден озо Европада коштой турган эки организацияга кирип турган ороондордын ортодо саду ла экономикада өмөлөжөри элбеер.

Экинчизинде, СЭВ ле ЕЭС јаан учурлу јүзүн-башка керектерде элбеде өмөлөжөр, кожо белетеген јаан проекттерди бүдүреринде туружар аргалар ачылып јат.

СЭВ-тин ле ЕЭС-тин ортодо колбулар башталганы Ев-

ропада ла бастыра телекейде политический айалганы жым-жадарына жөмөлтө эдер.

Темдек эдип, экологиянын (ар-бүткенди корырынын) сурактарын алалы. Бүгүн ар-бүткенди (кейди, сууны, өзүмдерди ле өскөзін де) корыыр сурактарды бир ороон жаңыскандыра эмезе бир канча ороондор бүдүрүп болбос. Көп учуралда андый сурактарды континентте эмезе бастыра телекейде бар ончо ороондор биригип бүдүрери керектү болор.

Эмезе Европада транспортты, бойлоры ортодо жорыктан аргаларды жарандыра ла элбедер аргаларды алалы. Мында Күнбадыш Европада ЕЭС-ке, Күнчыгыш Европада — СЭВ-ке бириккен ороондор жөптөжөлө өмөлөшсө, жакшы керектер эдилер.

Энергетиканы алалы. Темдектезе, Европада эн жаан энергетический системаларды колбоштыра арга бар. Энергосистема канча ла кире жаан болзо, ол анча ла кире быжу иштеер.

Наукада ла техникада өмөлөжөтөн жолдор сүреен көп. СЭВ 2000-чы жылга жетире науканы ла техниканы өскүрер Комплексный программаны бүдүрери жаанынаг үчинчи жыл иштеп туру.

Бистен эмеш озо Күнбадыш Европада бистин Комплексный программага түней «Эврика» программаны жөптөп алгандар. Бу эки программанын төс ууламжылары түней. Мында чокым иштерде СЭВ ле ЕЭС өмөлөжөтөни экилезине түней астамду болор.

Садыжтан аргалар учы-кыйузы жок көп. Алыжтан товарлар олардо до, бисте де көп табылар.

Колбулар башталганы керегинде Декларацияга кол салып жарлаганы жаан учурлу баштапкы алтам. Эмди канайда садыжатаны, неде өмөлөжөтөни, кожо иштежетени керегинде чокым жөптөжүлөр, договорлор эдилер. Жөптөжүлөр Европада эки биригүннн ортодо, анайда ок оларго кирип турган госуларстволордын ортодо эдилер.

СЭВ-тин члендери ороондор ЕЭС-ке кирип турган ороондорло мынаг да озо колбуларлу болгон, садыжып туратан. Темдектезе, СССР ЕЭС-тин кезик ороондорыла оларго ар-бүткен газ, нефть берери керегинде жөптөжүлө, газонептепровод өткүрилген. Химический, металлургический ле жеңил промышленностьтын предприятиелерин өмөлөжип, ортоктожып тудатан договорлор бар.

Же оныла коштой Күнбадышта кара сагышту башкараачы ишчилер социализмнин ороондорыла садуны ла экономии-

када колбуларды үзерге албаданып жадылар. Олор өдүшке акча (кредит) берерине буудак эткилейт, көп товарларды биске сатпай жадылар. Онын учун саду жылбай жат.

1987 жылда СЭВ-тин ле ЕЭС-тин ороондорынын ортодо саду 40 миллиард салковойго шыдар болгон. Ол 1983—1985 жылдардагызынан ас.

СЭВ-тин члендери ороондор ЕЭС-тин госуларстволоры жаар аткарып турган немелердин 60 проценти — нефть ле газ, сырье. Машиналар — жүк ле 7 проценти. ЕЭС-тен СЭВ-тин ороондору алып турган товарлардын тоозында машиналар 35 процент.

Эмди СЭВ-тин ле ЕЭС-тин ортодо оокылу колбулар болотони керегинде декларация жарлалган кийнинде садуда једикпестер, кызатаны јоголор. Саду тыгыыр, экономикада өмөлөжөри элбеер ле теренжиир.

4. Китайдын јурт хозьяйствозындагы јангыртулар

КНР-дин эмдиги өйдөги хозьяйствозынын төзөгөзи — јурт хозьяйство деп, Китайда айдыжат. Шак ла мында керектер кандый болгонынан ороондо экономика ла политический айалга камаанду. Ненин учун дезе, ороондо бүгүн бар бир миллиардтан ажыра кижинин сегис жүс муны деремнеде јуртап жадылар. Ого үзеери кыралап турган јери ас — бастыразы 100 миллион гектар. Сегис кижиге бир гектар келижет.

Узак өйдин туркунына кыдат деремне јарымдай феодальный ла јарымдай колониальный айалгада бололо, јурт хозьяйстводо иш сондогон, улус јокту ла түрени жүрген. Албаты-калык революция көдүреле, озогы јанды антарала, социализмнин јолына турган кийнинде кыдат деремне өндөйип баштаган. Је коммунизм жаар бачымдаган политика, анчада ла «албатынын коммуналарынын» ла «культурный революциянын» жылдарында экономика ойто јайрадылып баштаган. Онон улам јетенинчи жылдардын баштапкы јарымында промышленностьты сырьело, албаты-калыкты аш-курсакла јеткилдеер задача бүтпей турды.

КНР-дин бастыра жүрүминде, элден озо јурт хозьяйстводо керектер КПК-нин Төс Комитединин 1977 жылда декабрь айда өткөн үчинчи пленумынын кийнинде ондолып баштады. Орооннын экономикасында реформа башталган.

Он жылдын туркунына јангыртулар эдип, КНР сүреен

јаан једимдерге једип алган. Јурт хозяйство ончо јанынан тен өзө берди. Крестьяндардын кирелтези чик јок көптөди. Улустын јадын-јүрүмининге кеми бийиктеген. Улусты аш-курсакла, кийимле јеткилдеер задача бүткен. Ороон 1987 жылда 402 миллион тонн аш јуунадала, сақырымга уруп алды. Хлопок, маала ажын өскүрип јуунадары көптөгөн.

Деремнеде подрядла иштеер јүзүн-башка аргаларды тузаланганы анчада ла јаан учурлу. Мында биленинг подряды тын астамду болгонын көргүсти. Улуска эдип алган продукция, онын чындыгы учун төлөгөн. Анайда Кытайда «јаан казаннан текши ажанар» дейтен «тен үлежер» ээжини, крестьяндардын ижин өрөртинен јакаратанын јоголткон.

Крестьяндардын ижи арбынду боло берди, астамы көптөди. Ашты ла технический культураларды кыралап өскүрери элбеген, түжүм бийиктеген. Акча-јөөжө, иштеер улус артыкташканынан улам кыдат деремнеде агаш өскүрери, балык өскүрери, строительство, промышленность тыныган.

Бытыргы жылдын учунда јурт јердеги предприятиелерде 80 миллион крестьяндар иштеген. Олор јурт хозяйстводо эдилген продукциянын 50,8 процентин бергендер.

База бир једим — наукага ла техникага јөмөнгөни. Ученыйлар өскүрип алган сортторды үрендегени түжүмди бийиктетти. Кытайда кыралайтан јерлерди элбедер арга јок. Онын учун там ла көптөп турган (КНР-де жылына 14 миллион кижии кожуп јат) улусты аш-курсакла јеткилдеерге аштын, маала ажынын түжүмин бийиктедер, малдын угын јарандылар задача тургузылды.

Јетинчи бешжылдыктын арткан төрт жылынын туркунына жылдын ла ашты 15 миллионнон көптөдөлө, 1990 жылда 450 миллион тонногө јетирери пландалды.

Тургузылган амадуга једип аларга химический удобрениялерле кыраларды јарандыларын 5 миллион тонногө јетирер керек. Төрт жылга 20 миллион тонн удобрение керек болор. Ол кире көп удобрениени эткени баалу, ого үзеери эдип болбос, чыдал јетпес. Онын учун кыдаттар удобрениялерле кыраларды јарандылар жаңы техника эдип алдылар. Ого үзеери азотный удобрениялерди көптөттилер. Анайда удобрениялердин тонназын көптөтпөй, тузаланар жаңы эп-арга табала, түжүмди бийиктеди алдылар.

КНР-де кыска өйдинг туркунына кижии бажына жылына 400 килограмман аш өскүрип јуунадар задачаны база бүдүрип болбос деп, кыдат ученыйлар айдыжат. Онын учун олордо малга азырал эдер ашты көптөдөр арга ас. Онын

учун олор бу задачаны науканын ла техниканын болужыла бүдүрерге турулар. Эмди тургуза кыдат крестьяндар малын азынча аайынча азыраарда, астам ас болуп туру. Бир килограмм азыралга беске ас кожулат.

Эмди тургузылган задача: эттенир ле сүттенир укту мал өскүрер, азырайтан жаңы технология тuzаланар, азырал чыгымдаарын 50 процентке астадар.

КНР-дин журт хозяйствозына кыралайтан јерлер, ичетен суу, агаштар једишпей туру. Бу једикпести база агротехниканын болужыла јоголтор задача тургузылды. Темдектезе, кыдаттар јопон крестьяндардан алган ченемел аайынча полимер пленкалар тuzалангылайт. Андый пленкала күнет јерлерде кыраны јапса, күннин чоґын тuzаланар, сууны чеберлеер арга берип јат.

Быјыл отургыскан садтарда тuzаланган жаңы агротехника экинчи ле јылда кажы ла гектардан 15 тонн виноград, мандарин, яблоко јуунадар арга берип туру.

Калганчы јылдарда КНР-дин журт јерлеринде агротехниканын станциялары, пункттары көптөди. Бүгүнги күндө јер ижинде, мал, балык, агаш өскүреринде билгирлерди ле озочыл ченемелди таркадатаң 18 мун станция бар. Олордо 770 мун ишмекчилер ле служащийлер, ол тоодо 220 мун крестьян-агрономдор иштейт. Олордын эдетен кереги — науканын једимдерин, озочыл ченемелди таркадары ла иште тuzаланарын башкарары.

Деремнелерде агротехнический ле зооветеринарный билгирлер таркадар обществолор төзөлип туру. Станциялар ла обществолор науканы ла производствоны колбоштырарында, журт хозяйствоны жаңы технология аайынча өскүреринде јаан учурлу иш бүдүрип јадылар.

Н. ТОДОШЕВ

УЛУСТЫҢ СУРАГЫНА ҚАРУУ БЕРИП ТУРУС

Ливанда не болуп јат?

Ливанда 13 жылдыг туркунына токтобой турган јуу бу орооннын јүрүмин, онын экономиказын јайратты, албаты-калыгына түбек-шыра экелди.

1975 жылга јетире Јуук Күнчыгышта садунын тос јери болгон Ливан тапту тыг экономикалу, эл-јонынын јадын-јүрүмининг ле культуразынын кеми бийик буржуазно-демократический республика болды. Государстводо јанды башка-башка мүргүүлдү общиналардын чыгартулу улузы башкарып турган.

Ливанда эн јаан общинно-религиозный группа маронит-христиандар (католицизмнен айрылган 700 мунга шыдар улус), суннит-мусульмандар (800 мунга шыдар улус), шиит-мусульмандар (1,2 миллионго шыдар улус), друзтар (ислам мүргүүлдү 300 мунга шыдар улус). Ого үзеери ороондо оок общиналар — православный христиандар, католиктер, армяндар, курдтар ла өскө ук улус бар.

Азыйда Ливанда јуртаган улустыг тал-ортозы болгон, күнбадыштан камаанду маронит-христиан мүргүүлдү улус ороондо бийлеп тургандар. 1943 жылда јөптөгөн закон аайынча ороондо эн көп улусту маронит-христиандардан государствонын башчызы (президент) јөптөлип турган. Јагыс палаталу парламентте депутаттардын үчинчи үлүзи олордон тудулган. Оныла коштой парламенттин председатели шиит-мусульмандардан, премьер-министр суннит-мусульмандардан тудулар учурлу болгон.

Андый система маронит-христиандарга ороондо бийлеп отурар айалга јеткилдеген. Олор ажыра Ливанды Күнбадыш бойынан камаанду эдерге амадаган. Мусульмандар дезе, экономический ле социальный јанынан ујан айалгада артып калдылар. 70-чи жылдардын ортозы киреде мусульмандардын тоозы көптөйлө, олор государствоны башкарарын бойына аларга ченештилер.

Ливандагы айалга катуланарына Палестинадан Израильге сүрдүргөн арабтар жөмөлтө эткен. Бастыра 500 мунга шыдар улус качып келген. 1970 жылда Палестинаны жайымдаар Организациянын штаб-квартиразы көчүп келерде, Ливан Палестинанын арабтары Ливанга удурлаштыра тартышкан төс жер боло берген. Палестинанын арабтарынын тартыжузына суннит-мусульмандар, анайда ок Ливаннын национально-патриотический ийделери болушкан.

Израиль дезе, маронит-христиандарла, шиит-мусульмандардын кезик бөлүктөриле колбулу болды. 1975 жылда апрель айда он христиандардын «Катаиб» партиязынын черүлери Палестинанын арабтарына табару эткен. Онон улам Ливанда христиандардын ла мусульмандардын ортодо гражданский жуу башталды, сүреен курч политический кызаланду айалгада ороон эки башка бөлинді. Ол тушта ороонго араб ороондордын (көп нургуны Сириянын) черүлерин кийдиреле, жууны токтоткон. Бүгүңги күнде Ливанда Сириянын 35 мун кижилү черүзи туруп жат.

1982 жылда Израиль Палестинаны Жайымдаар Организациянын черүлерин оодо согорго, он христиандардын ийдезин тыгыдарга амадап, США-нын болужыла Ливанга черүзин ийеле, тын жуулап баштаган. Израильдин черүзи түштүк Ливаннын элбеги 12 километр жеринде эмдиге турганча.

1982—1984 жылдарда США-нын ла НАТО-нын черүзин андый ок амадула Ливанга база жуулап кирген. Палестинаны Жайымдаар Организациянын Ливандагы айалгазы онон улам тын коомойтыган, штаб-квартиразын 1982 жылда күскіде Тунис жаар көчүрерге келишкен.

Калганчы 3—4 жылда Ливанда шиит биригүлердин учуры кезем бийиктеди. Олордын Иранла колбулу «Хизбалла» биригүзи Ливанда демократический ийделерге, элден озо коммунистерге удурлаштыра тартыжып турулар. Олордын колынан калганчы жылдарда Ливаннын компартиязынын төс комитединин төрт члени өлгөн.

1986—1987 жылдарда ороондо Палестинанын арабтарынын ла шииттердин Сирия жөмөп турган «Амаль» организациязынын ортодо тын жуу болгон. 1987 жылда сентябрь айда олордын ортодо жуу токтогон.

Бүгүңги күнде Ливан башка-башка мүргүүлдү улустын биригүлери болуп бөлинип калган. Он христиандар аңылу биригүде. Орооннын жеринин 10 процентинде — друзтар. Шииттер журтаган жерлерде «ислам республика» төзөөр кычыру болуп туру. Он христиандардын ла исламисттердин баш-

караачылары Ливанды бирлик эдип орныктырарына кычырып турулар. Же озор бойынын башкараачы болгон учурын ычкынар күүндери жок.

Реакционный ийделердин ижине удурлажа Ливаннын национально-патриотический ийделери тартыжып турулар. Озордын тӧзӧгӧзинде — Прогрессивно-социалистический партия, Ливаннын компартиязы ла Насердин политиказыла башкарынган албатынын партиязы.

Прогрессивно-социалистический партия ла компартия Ливаннын прогрессивный ийделеринин алдына бӱгӱнги кӱнде тургускан задачалары:

— патриотический ле демократический ийделердин тартыжузы бирлик болорын жеткилдеери;

— Ливаннын албатызынын ла Палестинанын арабтарынын ортодо колбуларды жарандырары, бастыра ишти Сирияла жӧптӧжип ӧткӱрери, Сириянын ла Палестинанын арабтарынын ортодо жакшы колбуларды орныктырарына, Сирия, ООП ло Ливаннын патриотторы ӧмӧлӧжӧрине жӧмӧлтӧ эдери.

— Израиль Ливаннын тӱштӱгинде жерлерине кирип алганына удурлаштыра жуулажып тартыжары.

Ливанда бар патриоттордын политический организацияларынын башчылары 1987 жылда июль айда Дамаскта туштажала, жайымданатан ла биригетен Фронт тӧзӧгӧндӧр. Ого прогрессивно-социалистический партия ла компартия кирдилер. Фронттын башкартузында шииттердин тапту амыр-энчӱ политикалу «Амаль» биригӱзинин, Сирия жаар жайылган Баш партиянын ла ӧскӧ патриотический амадулу организациялардын улузы бар. Же фронт бойынын учурын эмдиге жетире кӧргӱспеди.

Быжыл кӱскиде президентти тудатан выборлор ӧдӧтӧниле колбой Ливаннын бойында политический айалга ойто ло курчып баштады. Ливаннын национально-патриотический ийделери Сирияла ӧмӧлӧжип, орооннын президентине он христиандардан ла Израильден камааны жок, республиканын национальный жылбӱлерин корыыр кижини тударга кичеенип турулар.

Д. СОРТЫЯКОВ,
КПСС-тин обкомынын
лекторы.

ЈАШӨСКҮРИМДИ ТӨГҮНДЕП ЭДИРЕДЕРГЕ АМАДАГЫЛАЙТ

Күнбадыш Германияда империалисттердин агрессивный амадулары коркышту элбек. Андый амадулардын аңылу јеринде албаты-јонды, эн ле озо черүге баратан јашөскүримди идеология јанынан бултаартып, эдредери туруп јат. Андый иштер балдардын ортодо школго барар јажы јеткелектен ала башталып, јаңыс сүрнүгишке: јажы јеткелектерди коммунизмге удурлашту, реакционный көрүм-шүүлтелү эдип таскадарына ууландырылат.

ФРГ-нин келер өйдөги кижизинин санаа-шүүлтезин кичүден ала булгактаарга буржуазный пропаганданын бастыра ийде-күчи берилет. Балдар телевизорло јаңыс ла чөрчөктөр эмес, је Гитлер керегинде, «аайына чыккалак герман сурак», экинчи телекейлик јуу өйинде немецтерге «орустар анзыраган кылыкту болгоны» керегинде ле өскө дө фильмдер көргүзилет. Эмдиги өйдө он јандай организацияларга коркышту тартылган ада-энелердин балдары кандый аайлу кижиде болуп чыдаарында аланзу јок.

Балдарга анчада ла тын идеологический салтар школдо јетирилип јат. Айла ол школдордын көбизинде үредүчилер болуп азыйда гитлеровец болгондор иштегилейт. Балдардын күүн-санаазын идеология јанынан тескери ууландырарында озор эн озо историянын, өскө дө гуманитарный дисциплиналардын урокторында тайанып јадылар. Шак ол уроктордо балдарды реваншизмнин идеологиязына јайылар, фашизмди актаар умзаныштар болуп јат. Көп тоолу школдордын бичиктеринде бастыра Германиянын јилбүлерин јаңыс ла Күнбадыш Германиянын башкарузы чыгара айдар јанду, нацизм көп «тузалу идеялар» өткүрген деп айдылат, Гитлердин «Майн кампф» деп бичигин пропагандировать эткилейт.

Јебрен ле орто чактардын историязынын урокторында немецтер эн ле бийик дисциплиналу, эн ле бийик культурулу албаты, ол бастыра јуу-согуштарда јенүчил болгон, качан

бир шорлонгон до болзо, мында садынчактар ла кандый бир тегин учуралдар бурулу деген шүүлтелер өткүрилет. Анда ок Пруссиянын корольдоры ла Бисмарк «телекейлик историянын улудан улу калдыктары» деп айдылат. Баштапкы телекейлик жууда Германиянын жеңдирткенин «кийин жанынан садынчактардын эткен бычактажы» деп жартагылайт.

Мыныла коштой үренчиктерди орустар Германиянын азыйдаг бери өштүлери деген санаа-шүүлтелү эдерге албадангылайт. Үредүде улай ла «орустар коркыдып туру» деген куурмакту шүүлтелер эдилет. Керек дезе математиканын да урокторында мындый куурмакту сурактар тургузылат: Бонн жаар ууландыра советский ракетанын учуп барар ойин бодоп чыгарар, эмезе экинчи телекейлик жуу тушта немецтердин эткен чыгымы учун социалистический ороондордын төлүзинин кеми ле өскө дө.

Антикоммунизм, национализм ле реваншизм класстагы эмес те иштерде коркышту элбедилет. Темдектезе, Баден-Вюртембергтин жеринде викторина өткүрери аайынча башкарынар 33 сурактын ортодо мындыйлары бар: «Карл-Маркс-Штадт ла Вильгельм-Пик-Штадт азыйда канайып адалган?» (ГДР-дин жеринде тургулап јат), «Данциг ле Күнбадыш Пруссиянын ортодо кандый немецкий провинциялар јадып јат?», «Польшанын Вроцлав ла Гдыня городторы азыйда канайып адалган?» ла өскө дө. Викторина өткүрер тушта Германиянын 1937 жылга јетире болгон границазын, анайда ок Прибалтикада, Украинада ла өскө дө талаларда немецтер јуртаган јерлерди көргүскен карталарды илгилейт. Кеңер ойдоги солдаттарды — бүгүнги үренчиктерди ле студенттерди морально-психологический таскадарында бундесвер көндүре туружат. ФРГ-нин черүзинде идеологический иш өткүрер аппаратта јашөскүримле иштеер аңылу офицерлер бар. Олордын ижин ФРГ-нин коруланар министерствозында пресса ла информация аайынча штаб башкарып јат.

Јашөскүримле иш өткүрип турган офицерлердин алдында турган задачалар үредүлер ле эрмек-куучындар ажыра реваншизмди ле милитаризмди көйлөткөн материалдарды пропагандировать эдип, јашөскүримди казармадагы јүрүмге күүндү, черүдеги служба недег де артык деп билип алар шүүлтелү эдери болуп јат. Мыныла коштой олор эмеш ле ичкери ууламјылу, ак-чек көрүмдү үренчиктерди истеп, өштөп јадылар. Андый офицерлер јашөскүримге јарамзып, олордын бүдүмјизине кирип аларга кандый ла эп-сүмени тuzалангылайт.

Мыныла коштой офицерлер бойларынын ижин јашөскүримнинг организацияларынын члендеринин ле студенттердин, производствогы јиттердин ортодо өткүргилейт.

Школ ло черүнинг ортодо колбуларды јартап турган документте ФРГ-нинг бундесверининг структуразы школдордын алдына јаңы задачалар тургузып јат деп айдылат. Ол документле болзо, бундесвер үредү ле таскадулу иште јашөскүрим јаңыс ла јайым демократический стройго бүдеечи болор эмес, је оны корулаарга јаантайын белен болорына једип алар учурлу. Јашөскүримди милитаризмге, шовинизмге, реваншизмге күүндү эдип үредип таскадарында школдордогы үренчиктердин, үредүчилердин, ада-энелердин ортодо өткүретен иштер аайынча оног до өскө көп документтер чыккан.

Черүге баратан јашөскүримди белетеери аайынча школдордо өткүрилип турган эрмек-куучындарла, семинарларла, лекцияларла коштой, «бундесвердинг ишмекчи кружокторы» деген организациялар төзөлгөн. Көчүп жүрүп иштеер выставкалар Күнбадыш Германиянын башка-башка городторыда жүрет. Олордын материалдарын јаңыртарга бундесвер јылдын ла 1,5 млн. марктан ажыра акча чыгарат. Выставканын штадында 70—80 военнослужащий, ол тоодо јашөскүрим ортодо иштейтен 10—12 офицер болот. Јап-јаңы јуу-јепсел, јуучыл техника көргүскен выставкада јылдын ла 500 мунан ажыра улус болуп турат. Бого келип турган үренчиктерле, јашөскүримле ағылу эрмек-куучындар өткүрилет.

Военнизированный клубтардын — «фенклуб» деп адалган биригүлердинг тоозы јылдын ла көптөп, эмди ол 500-тегашты. Мында ончозы черүдегизидий: јуучылдардын ады-чуузы адалат, андый ок дисциплина, јуучыл керекке үренери ле өскө дө...

Калганчы јылдарда Күнбадыш Германиянын јашөскүримининг санаа-шүүлтезин булгаарына ууландыра иштер, орондо шовинизмди, реваншизмди тыгыда көкидип-көйлөткөни, США-нын администрациязынын агрессиялу амадузын ачыгынча јөмөгөни, ФРГ-нинг башкарузынын амыр-энчүни ле јеткер јок болорын јеткилдеерге турубыс деген меке-төгүни, оныла бектенип кылынып турган кара амадулу керектер бундесвердинг амадуларына једеринде бир кезек једимдерге экелген. 1984 јылда ФРГ-да коруланарынын министерствозынын јакарузыла јашөскүрим ортодо өткүрилген сурактарга каруулардын итогторы аайынча болзо, Күнбадыш Германияга СССР-дег ле Варшавский Договорго кирип турган

өскө ороондордон эдилеп турган «сүрекей жаан коркыдуга» бүдүп тургандардын тоозы 12 процентке, ФРГ НАТО-нын биригүзүндө артып калзын деген күүндүлөрдийи — 9, американ черүлерди ФРГ-ден чыгарарын жаратпай тургандарды 18 процентке көптөгөн. Бу ок өйдө антисоветский кылыктар тыгып чыккан.

Бүткүлинче алза, бундесвердин идеологический жаанынан өткүрүп турган төс јеринин бодоштырганыла, 1984—1986 жылдарда ФРГ-нин јашөскүримнин ортодо черүнин тоомјызы билдирлү бийиктеп чыккан. Мында жаан салтарды ороондо бундесвердин төзөлгөнүнөн ала 30 жылдыгына учурлай өткүрилген байрам јыргалдар јетирген. Ондый јыргалдарда ФРГ-нин көп башкараачылары, ол тоодо президент Р. фон Вейцзеккер ле канцлер Г. Коль турушкандар.

Бу өткүрилип турган ончо иштер јашөскүримнин күүнтабына, санаа-шүүлтезине жаан салтарын јетирип турганында аланзу јок. Сурактарга каруулар берген јиит улустын 87 проценти эмдиги айалгада ФРГ-нин јеткер јок болорында ла Европада амыр-энчүни корулап аларында бундесвердин «учуры сүрекей жаан», олар черүде служить эдерге качан да белен деп айдышкандар. Черүде турган јиит солдаттардын 70 проценти черүде јүргенин «тегин ле јылыйткан өй» деп айдышкандар. Је андый да болзо, олар «Күнбадыштан јеткер токтоголок» деп бодогылап, ого бүдүп, јуучылдын керегин ак-чек бүдүргилейт.

Је андый једимдерле коштой идеологический шыпшаш, ангылу пропаганда бүткүл амадузына једип болбойт. Бир кезек јашөскүрим антивоенный кыймыгуда туружып, телекейлик керектерди ле СССР-дин политиказын чын-чике ондогылап, јуу-јепселди көптөдөрине ле јууга белетенерине удурлаштыра тартыжу өткүрерге ченешкилейт.

Јашөскүрим ортодо орооннын башкарузынын тышјанында өткүрүп турган политиказыла јөпсинишиестер база да тын. Темдектезе, США-нын СОИ деген планын (јылдыстар ортодо јуулардын программазын) ФРГ-нин башкарузы эрчимдү јөмөп тө турза, оны јашөскүримнин јүк ле 18 проценти јарадат, 70 проценти дезе чек јаратпай јат деп, 1986 жылдын январь айында «Штерн» деп журналда јарлалган статьяда айдылды.

ФРГ-да јашөскүримнин бир кезеги јүзүн-јүүр шылтактар таап, бундесверде служить эдеринен мойношкон угузу бичик бергилейт. Кезик јылдарда андый угузу бичиктердин тоозы 60 муннан ажа берет. Бундесвердин төзөлгөнүнөн ала

30 жылдың туркунына 700 муннан ажыра улус жуучыл черүде
служить эдеринен мойножып, оны ишле солызын деп суран-
гандар. Андый иштерде туружатан ой 20 ай болот.

Андай керектердин шылтагы идеологический иштин
тос јери черүнин учуры керегинде јартамал иш школдордо
ло билелерде једикпесту откүрилип турганыла јартаарга че-
нежет. Андый једикпестерди түзедип јоголторго амадап,
ФРГ-нын коруланары аайынча министерствозы калганчы
ойлордо черүге баратан јашоскүрим ортодо идеологический
салтарды тыгыдары јанынан бастыра ууламјыларла бир
канча иштер откүрген.

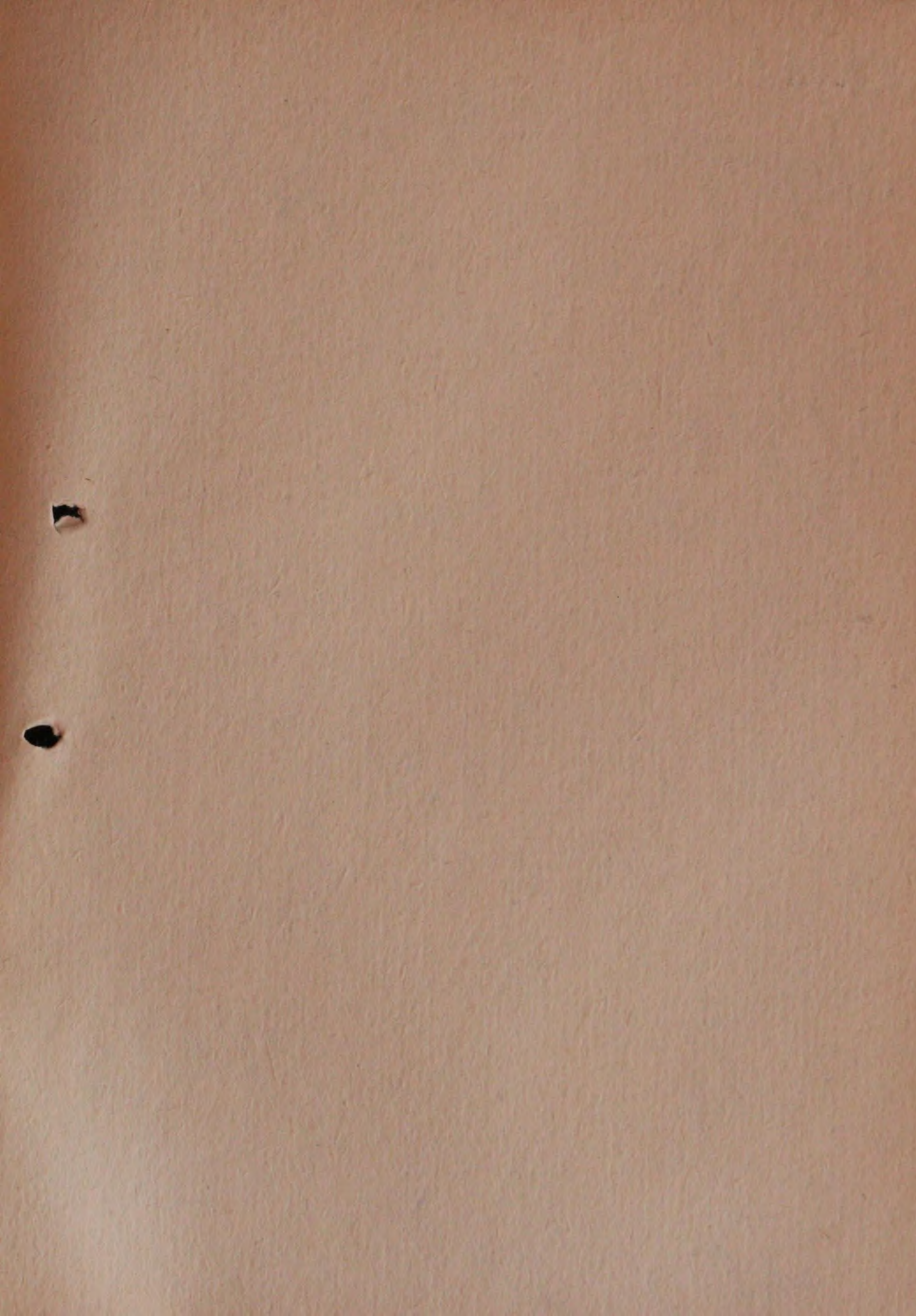
Бу керекке јаан учур черүде элбек јетирү эдер аргаларга
берилип јат, олар көндүре ле ФРГ-нин жуу-јепселдү ийде-
күчтеринин тос управленезине башкартат. Тос јердин эн
јаан задачаларынын бирүзи јангыс ла черүдеги жуучылдарга
эмес, је анайда ок үйде де жүрген јашоскүримге пропаган-
да ууламјылу бичиктер ле кинофильмдер чыгарары деп бодо-
лот. Үйде жүргендерге јылдың ла 600 мун экземплярлу жү-
зүн-јүүр бичиктер, брошюралар, буклеттер кепке базылып
чыгат. Олордо айдылганыла болзо, черүдеги жүрүм айдары
јок јаан тузалу да, јилбилү де, ондо турган улус су-кадыгы
бек, омок-седен, капшуун, јалтанбас ла турумкай болуп тазы-
гар. Андый пропаганда јашоскүримге тын салтарын јетирет.

Коруланарынын министерствозы ФРГ-нин башка-баш-
ка талаларында албаты үредүзинин органдарыла кожо үре-
дүчилерле ағылу семинарлар откүрип, анда «јеткер јок бо-
лорынын политиказын», онын учурын ла задачаларын јарта-
гылайт. Јангыс ла 1985 јылда андый семинарларда 200-ке
шыдар үредүчилер турушкан.

Черүге кожулып тургандардын ортодо националист, шо-
винист күүн-тапту, Күнчыгышта оч алар деген кара амадуны
јөмөп турган јашоскүримнин тоозы ас эмес. Бойлорын өскө
ук албатылардан бийик деп сананып турган экстремисттер
албан-күчти тузаланып, демократический ийде-күчтерге удур-
лаштыра, анчада ла бу ороонго иш бедреп келип турган-
дарды базынарга жүзүн-јүүр кылыктар кылынгылайт. Андый
күүн-таптуларды реваншист ийде-күчтер көкидип, јөмөжөт.

Шак анайда ФРГ-да черүге баратан јажы једип келеткен-
дерди идеологический јанынан милитаризмге, реваншизмге,
антисоветизмге ууландыра бастыра эп-аргаларла тыйбаалап,
тескери көрүм-шүүлтелү эдип үредип-таскаткылайт.

Н. МОДОРОВ

5 акча